

УКД 341:327.323(100+477)]623.4:623.459(477-651.2:470+571-651.1)“2022/...”

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-12>

Оксана Липчук

ORCID: 0000-0002-1880-6761

Іванна Ломака

ORCID: 0000-0002-5616-7016

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМ ЗАСТОСУВАННЯ БІОЛОГІЧНОЇ ТА ХІМІЧНОЇ ЗБРОЇ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНІ

У статті досліджено проблема застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії проти України, що становить пряму загрозу національній безпеці. Проаналізовано поточний стан міжнародного правового регулювання щодо заборони використання біологічної та хімічної зброї, а також наявність порушень цих норм з боку російської федерації під час війни. Авторки детально розглянули випадки фіксованого використання заборонених речовин і звернули увагу на сучасні виклики, з якими стикається Україна, зокрема ризик ескалації хімічних і біологічних атак. Вивчено заходи міжнародної спільноти, включно з роллю Організації заборони хімічної зброї, та наголошено на необхідності посилення санкцій і запобіжних заходів. Окреслено рекомендації для подальшого зміцнення національної безпеки України в умовах подальших загроз застосування зброї масового ураження з боку агресора.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження особливостей застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії, як загрози національній безпеці України. Відповідно до мети, сформовані такі завдання дослідження: проаналізувати сучасний стан міжнародного регулювання заборони використання біологічної та хімічної зброї; охарактеризувати наявність порушень чинних норм в сфері заборони хімічної та біологічної зброю московією в сучасній агресії проти України; виділити основні загрози та виклики для національної безпеки України в контексті небезпек, пов'язаних з застосуванням біологічної та хімічної зброї російським агресором.

Методи. Під час аналізу особливостей застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії, як загрози національній безпеці України застосовувалися такі загальнонаукові методи, як методи аналізу та синтезу, дедукції та індукції, метод хронології тощо, а також методи політологічного порівняння. Дослідження здійснювалось на основі принципах системності та історизму.

Результати дослідження. Основними загрозами для національної безпеки України є ймовірне використання агресором нових видів хімічної та біологічної зброї, що може завдати значної шкоди як військовим, так і цивільному населенню. Ця загроза підкріплюється наявними даними про використання таких речовин під час бойових дій. Тому важливим є посилення міжнародного тиску на росію через санкції та підвищення готовності українських служб реагувати на хімічні та біологічні атаки. Україні необхідно продовжувати активну співпрацю з міжнародними організаціями, такими як ОЗХЗ, для запобігання подальшому використанню таких видів зброї.

Ключові слова: національна безпека, безпека, інформаційна атака, російська агресія, зброя масового ураження, біологічна зброя, хімічна зброя, міжнародне право, міжнародні інституції.

Вступ. Застосування біологічної та хімічної зброї під час збройних конфліктів та війн є однією з найактуальніших проблем в світовій історії. У зв'язку з російською агресією та повномасштабним вторгненням, ця загроза постала перед українським народом вже після міжнародної заборони застосування зазначених видів озброєння. Численні випадки нехтування та відвертого порушення міжнародних правових норм та правил ведення війни московією дають підстави для дослідження небезпеки застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії, як прямої загрози національній безпеці України.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження особливостей застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії, як загрози національній безпеці України. Відповідно до мети, сформувані такі завдання дослідження: проаналізувати сучасний стан міжнародного регулювання заборони використання біологічної та хімічної зброї; охарактеризувати наявність порушень чинних норм в сфері заборони хімічної та біологічної зброю московією в сучасній агресії проти України; виділити основні загрози та виклики для національної безпеки України в контексті небезпек, пов'язаних з застосуванням біологічної та хімічної зброї російським агресором.

Методи. Під час аналізу особливостей застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії, як загрози національній безпеці України застосовувалися такі загальнонаукові методи, як методи аналізу та синтезу, дедукції та індукції, метод хронології тощо, а також методи політологічного порівняння. Дослідження здійснювалось на основі принципах системності та історизму.

Аналіз останніх досліджень. Проблема застосування хімічної та біологічної зброї у збройних конфліктах, а також заборона використання такого виду озброєння є об'єктом широкого кола зарубіжних та національних дослідників. Зокрема, до таких можна віднести праці Баранової Н., Цісар Є., Двуреченської О., Загородньої А., Кичкирук О., Кичкирук, В., Кравчук М., Кучеренко С., Самойленко Є., Стасюк С. та інших.

Виклад основного матеріалу. У міжнародному праві пропонуються чітка регламентація визначень хімічної та біологічної зброї. Відповідно, біологічна зброя визначається це зброя, яка цілеспрямовано впливає на об'єкт, проти якого вона застосовується, шляхом зараження його патогенними мікроорганізмами та іншими біологічними агентами, включаючи віруси, інфекційні нуклеїнові кислоти і пріони [14].

Переліки біологічних агентів, які є біологічною зброєю, наведені в документах з Керівництва Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) з реагування громадської охорони здоров'я на загрозу біологічної та хімічної зброї. Зокрема, згідно з Частиною I. «Біологічні агенти» списку товарів подвійного використання, що можуть бути використані при створенні бактеріологічної (біологічної) та токсинної зброї, наприклад наступні: небезпечні для людини патогени і токсини, такі як віруси, рикетсії, бактерії, токсини та їх компоненти, різні види грибкових, а також патогени, небезпечні для тварин та рослин, серед яких різні види вірусів, бактерій, генетично модифікованих елементів та організмів тощо. та генетично модифіковані організми. З багатьох відомих на сьогодні інфекційних агентів та їх токсинів більше тридцяти можуть бути використані у військових операціях, наприклад: чума, віспа, сибірська виразка, туляремія, ботулінічний токсин тощо [19].

Відповідно до згаданої Конвенції, хімічна зброя – це вид зброї масового ураження, що базується на токсичних властивостях хімічних речовин. Основними компонентами хімічної зброї є так звані бойові отруйні речовини, хімічні носії (найчастіше хімічні снаряди), а також відповідні прилади та пристрої управління, що використовуються для доставки хімічної зброї до цілі [8]. Відповідно до Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення і застосування хімічної зброї та про її знищення «хімічна зброя» означає в сукупності або окремо:

- а) токсичні хімікати та їхні прекурсори, за винятком випадків, коли вони призначені для цілей, не заборонених Конвенцією, за умови, що їхні типи та кількості відповідають таким цілям;
- б) боєприпаси і пристрої, спеціально призначені для заподіяння смертельних поранень або інших ушкоджень завдяки токсичним властивостям токсичних хімікатів, зазначених у підпункті а), які вивільняються в результаті застосування таких боєприпасів і пристроїв;
- в) будь-яке обладнання, спеціально призначене для використання безпосередньо у зв'язку із застосуванням боєприпасів і пристроїв, зазначених у попередньому підпункті [8].

Слід зазначити, що обидва види озброєнь належать до різновиду зброї масового ураження – це зброя, призначена для спричинення великих людських втрат або масштабних

руйнувань. У міжнародній практиці часто використовують скорочення АВС-зброя (*англ.* ABC weapons – atomic, biological or chemical weapons) [3].

Чинне законодавство України в сфері заборони використання біологічної та хімічної зброї ґрунтується на міжнародних договорах та конвенціях, в яких Україна є стороною, а також на національному законодавстві. Україна активно взаємодіє з Організацією заборони хімічної зброї, відповідно до ратифікованої Конвенції про заборону розробки, виробництва, накопичення та застосування хімічної зброї та її знищення. Ця Конвенція була ухвалена 3 вересня 1992 року на Конференції з роззброєння у Женеві. Для України Конвенція набрала чинності 15 листопада 1998 року. Першим міжнародним документом, що стосується заборони біологічної зброї, був Женевський протокол 1925 року, прийнятий 17 червня того ж року. Хоча цей протокол забороняв застосування біологічних агентів у воєнний час, провідні країни світу продовжували здійснювати дослідження, виробництво та накопичення запасів біологічної зброї, створюючи тим самим постійну загрозу її можливого використання. Конвенція про заборону біологічної і токсинної зброї (КБТЗ) прийнята у 1975 році стала першим міжнародним документом, що забороняв розробку, виробництво та накопичення широкого спектру зброї масового ураження. Важливим аспектом цієї Конвенції було зобов'язання держав-учасниць знищити наявні запаси такої зброї або переключити їх використання на цілі миру. У 2006 році на Шостій Конференції КБТЗ було прийнято рішення про створення Групи імплементаційної підтримки (ГПП), яка мала надавати допомогу державам-учасницям у виконанні вимог Конвенції [10].

Також, слід зазначити, що Українська РСР брала участь у створенні Конвенції про заборону біологічної і токсинної зброї (КБТЗ), підписавши її 10 квітня 1972 року, а ратифікувавши 21 лютого 1975 року. Як співавтор та повноправний учасник Конвенції, Україна виступає за посилення режиму КБТЗ шляхом розширення універсалізації Конвенції, вдосконалення механізмів збільшення довіри, підвищення моніторингу та оцінки розвитку наукових досліджень і біотехнологій, розвитку міжнародного співробітництва для мирного використання науково-технічних досягнень, забезпечення ефективної профілактики, виявлення, діагностики та лікування інфекційних захворювань, а також запобігання та реагування на можливе неправомірне використання біологічних чи токсинних агентів [9]. Важливими напрямками діяльності є активізація співробітництва, обмін досвідом та інформацією в галузі біотехнологій та біомедицини, а також впровадження освітніх програм з питань біобезпеки та біоетики [2].

Попри низку міжнародних документів із заборони застосування та поширення біологічної та хімічної зброї, котрі було схвалено та ратифіковано більшістю сучасних держав ще у минулому столітті, в сучасному XXI столітті прослідковують випадки застосування цих видів озброєнь у збройних конфліктах. Ризик застосування такого виду озброєння є актуальним і для подій російсько-української війни, під час якої вже були зафіксовані випадки застосування хімічної зброї з боку російського агресора.

Так, про використання хімічної зброї росією регулярно йдеться у звітах українських військових, а також в заявах іноземних партнерів, зокрема в заявах США, котрі неодноразово зазначали про порушення заборони рф в мас-медіа [2, 7, 12, 15].

Розвідувальні агентства, що мають справу з проблематикою створення біологічної зброї в росії як країні-спадкоємці найбільшого у світі розробника бойової біологічної зброї – СРСР, мають інформацію про нараду у кремлі у путіна у 2012 році стосовно планів створення нової генетичної зброї, яку Росія класифікує як зброю, спроможну пошкодити генетичний апарат людини або її спадкову здатність на рівні хромосом. Для створення таких змін використовують відповідні віруси, створені шляхом біогенетичних змін в їх РНК або ДНК, а також хімічні синтетичні агенти. Початок таких робіт належить ще часам СРСР, але їх обмежувала нестача сучасного обладнання [13].

Є достатньо непрямих ознак, щоб стверджувати, що з 2012 року в росії почалася неофіційно санкціонована російським урядом розробка третього покоління біологічної зброї.

У країни-агресора та порушника усіх можливих міжнародних угод, крім нахабства та злодійських планів, є для цього всі необхідні ресурси: фахівці, обладнання, бібліотеки патогенів, результати їх випробувань, досвід їх створення, тестування і виробництва на їх основі зброї. І головне, вони можуть проводити генетичні дослідження вже на готових бойових біологічних агентах, створених раніше, що значно прискорює графік проведення таких робіт [4].

Наразі немає жодних ознак того, що рф має намір закрити або перепрофілювати свої дослідні центри, що були створені під час холодної війни, або випустити туди експертів згідно з Конвенцією про заборону біологічної зброї, чи навіть знищити штами бойових біологічних агентів. Це може свідчити про завершення розробки нового типу біологічної зброї в московії.

рф, як спадкоємиця СРСР, має різноманітні засоби доставки біологічної зброї та обладнання для створення боєголовок з біологічним «наповненням». Однак це є лише однією складовою. Для країни, яка планує використовувати біологічну зброю, необхідні не лише науково-дослідні установи для її розробки та потужності для виробництва і зберігання, але також можливості зі спорядження та застосування засобів доставки. Однією з ключових складових тут є наявність потужного аналітичного центру для підтримки прийняття рішень щодо застосування такої зброї [4].

Стосовно до цієї тези, варто зазначити, що в 2016 році в рф був заснований науково-дослідний центр, спеціалізований на експертних аналізах у сфері хімічних та біологічних загроз. Центр базується у Москві, але він входить до складу Науково-дослідного інституту мікробіології Міністерства оборони РФ як його філія. Офіційною метою створення Центру було своєчасне реагування на біологічні та хімічні загрози для військ, населення, біосфери і об'єктів техносфери, а також координація співпраці з федеральними і регіональними органами влади. Центр також зобов'язався продовжити наукові діяльності, розпочаті 42 науково-дослідним центром біологічної безпеки МО рф, який був розпущений у 2009 році і мав підрозділ, присвячений дослідженню перспективних напрямків у створенні засобів біологічного захисту та прогнозуванню біологічних загроз [3].

Також, про випадки застосування забороненого озброєння йшлося ще у 2015 році під час захоплення російськими окупантами Донецького аеропорту. Тоді прес-центра АТО зазначав, що російські військові, які тоді намагались захопити Донецький аеропорт, застосували сльозогінний газ проти українських військових, котрі стримували наступ. «Не маючи можливості отримати перевагу у відкритому протистоянні, ворог вдається до підступних хитрощів. Так, було зафіксовано застосування терористами газу. Конкретний тип застосованої речовини не встановлено, але мова, ймовірно, йде про один з різновидів сльозогінного газу», – такою була офіційна заява прес-центру АТО [2].

З початком повномасштабного вторгнення рф на території України Технічний секретаріат Організації заборони хімічної зброї активно залучений до запобігання можливого застосування хімічної зброї під час бойових дій на території України та готує служби цивільного захисту до нейтралізації наслідків використання токсичних хімічних речовин у разі війни [7]. Згідно зі статтею X Конвенції, Технічний секретаріат Організації заборони хімічної зброї надавав технічну та консультативну допомогу за запитом України. Навчальні курси для підвищення кваліфікації українських фахівців організовувалися з метою зміцнення їхньої здатності реагувати на загрози використання хімічної зброї та атак на об'єкти хімічної промисловості. Технічний секретаріат Організації заборони хімічної зброї сприяв у забезпеченні українських служб швидкого реагування необхідним обладнанням для виявлення хімічних речовин, а також проводив тренінги та курси для навчання їх використанню. Фінансування витрат на ці потреби української сторони здійснювалося зі спеціального фонду, створеного на виконання статті X Конвенції, до якого держави-учасниці зробили відповідні внески [11].

Нещодавно Держдепартамент США заявив про те, що російська армія, діючи на території України, порушує міжнародну заборону щодо використання хімічної зброї. Російські

військові, що окупують українські території, використовують проти українських солдатів хлорпікрин – речовину, що викликає задушливі та сльозогінні ефекти, щодо якої існує заборона з боку Організації з заборони хімічної зброї (ОЗХЗ) [18]. Хлорпікрин, який вперше був застосований Німеччиною під час Першої світової війни, є рідиною, випари якої вразливі для шкіри та слизових оболонок, а в високих концентраціях можуть викликати неконтрольовані м'язові спазми діафрагми [18].

В наслідок чого Сполучені Штати ввели санкції проти трьох російських державних установ, які, за даними США, мають відношення до програм виробництва хімічної та біологічної зброї, оголосив держдепартамент. Серед них – війська радіаційного, хімічного та біологічного захисту (РХБЗ) Міністерства оборони РФ, ФГУП «Науково-дослідний інститут прикладної акустики» (НДПА) та 48-й Центральний науково-дослідний інститут Міністерства оборони. Крім того, санкціями було охоплено чотири компанії, які, за даними США, причетні до виробництва хімічної військової продукції: московське НВО «Транском», ТОВ «Системи біологічного синтезу», ТОВ «ЛабСервіс» та ТОВ «Технологічні системи та сервіс» тощо [15].

Керівництво Сил підтримки Збройних Сил України також повідомляло, що російські війська активно використовують безпілотні літальні апарати, здебільшого зі скидом К-51 та РГ-ВО, для доставки хімічної зброї. Протягом періоду з лютого 2023 року по березень 2024 року Збройні Сили зафіксували 1412 випадків застосування військами РФ боєприпасів, що містять небезпечні хімічні речовини. Українська влада повідомила про приблизно 1400 випадків можливого використання хімічної зброї російськими військами на полі бою з початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року [10].

Під час бойових дій поблизу Авдіївки медичний персонал спостерігав застосування російськими військами хлорпікрину, що викликає сильне подразнення носа, горла та легень. У грудні 2023 року в американському Інституті вивчення війни (ISW) було повідомлено про використання російськими військами забороненої хімічної зброї проти української армії на Херсонщині. Згодом 810-а морська піхотна бригада Чорноморського флоту Росії навіть підтвердила відповідальність за навмисне застосування аерозольних гранат К-51 у цьому районі. За інформацією агентства Reuters, посилаючись на висловлювання українських військових, російські війська використовують також гранати зі сльозогінним газом CS, відомим як «Сирень». Крім того, є багато свідчень, фото та відеодокази використання російською армією фосфорних боєприпасів проти ЗСУ [10].

ОЗХЗ висловила свою позицію стосовно повідомлень про використання хімічної зброї на території України 7 травня 2024 року. ОЗХЗ повідомила, що і росія, і Україна звинувачували одна одну у застосуванні такої зброї. Однак, згідно з висновком ОЗХЗ, подана інформація від обох сторін наразі разом з даними, які має секретаріат, є недостатньо обґрунтованою. У заяві також зазначалося, що ситуація є нестабільною і дуже тривожною стосовно можливого нового використання токсичних хімікатів як зброї [11]. ОЗХЗ наголошувала, що всі заявлені запаси хімічної зброї у світі були знищені під її контролем у липні 2023 року.

росія відреагувала на оприлюднені Сполученими Штатами заяви про застосування російськими окупантами в Україні хімічної зброї. «Ми бачили новини з цього приводу. Як завжди, такі звинувачення звучали абсолютно голослівно, нічим не підкріплені. росія була і залишалася прихильною до своїх зобов'язань з міжнародного права у згаданій галузі», – зазначив речник президента росії Дмитро Песков. Посол рф у США Анатолій Антонов зазначив, що Вашингтон удався до «абсолютно одіозних та нічим не підкріплених звинувачень на адресу Російської Федерації у використанні хімічної зброї». Очевидно, що поки агресор не несе жодних покарань за скоєні злочини та порушення міжнародного законодавства в означеній сфері [12].

Висновки. Застосування біологічної та хімічної зброї під час російської агресії проти України становить значну загрозу для національної безпеки нашої держави. Попри міжнародну

заборону на використання таких видів озброєнь, російська федерація систематично порушує чинні норми міжнародного права. Аналіз міжнародного правового регулювання демонструє наявність достатніх механізмів для заборони використання біологічної та хімічної зброї. Однак сучасні дії росії свідчать про нехтування міжнародними зобов'язаннями, що потребує посилення контролю та санкцій з боку світової спільноти.

Також, слід не забувати про важливість постійного моніторингу та дослідження ситуації з біологічною та хімічною зброєю в умовах російського вторгнення на територію України як чинника національної безпеки України.

Література:

1. Баранова Н. Заборонити не можна використовувати: чи є сигналом для світу застосування хімічної зброї в Україні? 2022. URL: <https://millerlawfirm.ua/zaboronyty-ne-mozhna-vykorystovuvaty-chy-ye-sygnalom-dlya-svitu-zastosuvannya-himichnoyi-zbroyi-v-ukrayini/>
2. Бойовики застосували сльозогінний газ проти військових у Донецькому аеропорту – прес-центр АТО. Радіо Свобода. 2015. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26797864.html>
3. Голованова В. Міжнародно-правові проблеми контролю за ліквідацією та нерозповсюдженням зброї масового знищення. 2020. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81837>
4. Двуреченська О. Механізм функціонування організації із заборони хімічної зброї. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2020. №12(1), С. 179-188. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1021>
5. Двуреченська О. Нормативно-правове забезпечення хімічної безпеки в Україні. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*. 2018. №1.1-2: С. 73–80. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/930>
6. Загородня А., Кичкирук О., Кичкирук, В. Екологічні наслідки застосування хімічної зброї під час російсько-української війни та оцінка хімічної обстановки. 2023 URL: <http://eprints.zu.edu.ua/38830/1/%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%2C%20%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%AC%D0%A9%D0%90%2C%2015.11.2023.pdf>
7. Кобзар Ю. Путін безкарно застосовує хімічну зброю в Україні, і ситуація може погіршитись, – аналітик. Уніан. 2024. URL: <https://www.unian.ua/war/viyna-v-ukrajini-eksperti-poyasnili-chomu-rf-zastosovuye-himichnu-zbroyu-na-fronti-12630108.html>
8. Конвенція про заборону розробки, виробництва, накопичення, застосування хімічної зброї та про її знищення. N 187-XIV (187-14) від 16.10.98. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text
9. Контроль над озброєннями та нерозповсюдження ЗМЗ. Міністерство закордонних справ України. 2020. URL: <https://mfa.gov.ua/pitannya-mizhnarodnoyi-bezpeki/kontrol-nad-ozbroyenniami-ta-nerozpovsyudzhennya-zmz>
10. Озгурк І. США розповіли, яку хімічну зброю Росія застосовує в Україні. Главком. 2024. URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/ssha-rozpovili-jaku-khimichnu-zbroju-rosija-zastosovuje-v-ukrajini-998814.html>
11. ОЗХЗ не має підтверджень застосуванню хімзброї на війні в Україні, але «ситуація залишається тривожною». Радіо Свобода. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ozhz-himzbroya-viina-ukraina/32936708.html>
12. Росія застосовує проти ЗСУ хімічну зброю: реакція світу «має бути набагато більшою». *Радіо Свобода*. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-zastosovuye-proty-zsu-khimichnu-zbroyu-reaktsiya-svitu/32931541.html>
13. Рябих В. Що стоїть за погрозами росії про біологічну зброю? Укрінформ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3428520-hto-hoce-ta-moze-zastosovati-biologicnu-zbrou-v-ukraini.html>
14. Самойленко Є., Голованова В. Поняття та види зброї масового знищення у міжнародному праві. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 70. С. 175–183. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/jousepr_2019_70_22.pdf

15. Свирдлюк Ю. США звинуватили РФ у використанні забороненої хімічної зброї в Україні. Суспільне новини. 2024. URL: <https://susplne.media/736749-ssa-zvinuvatili-rf-u-vikoristanni-zaboronenoiihimicnoi-zbroi-v-ukraini/>
16. Сокиринська О., Ковальчук І. Аналіз проблем міжнародного права щодо контролю за використанням біологічної та хімічної зброї: історико-правовий аспект. *Альманах міжнародного права*. 2021. Вип. 25. С. 104–111. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/6332>
17. Церковняк Л. Необхідність створення ефективної національної системи біобезпеки та біозахисту в умовах повномасштабної військової агресії. *European dimensions of the sustainable development*. 2023. URL: <https://dSPACE.nufl.edu.ua/server/api/core/bitstreams/69c87400-da7d-4071-a22e-1be130edc05c/content#page=19>
18. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW). Official website. URL: <https://www.opcw.org/>
19. World Health Organization (WHO). Official website. URL: <https://www.who.int/>

References:

1. Baranova, N. (2022). Zaboronyty ne mozhna vykorystovuvaty: chy ye syhnalom dlia svitu zastosuvannia khimichnoi zbroi v Ukraini? [Prohibited cannot be used: is the use of chemical weapons in Ukraine a signal to the world?] Retrieved from <https://millerlawfirm.ua/zaboronyty-ne-mozhna-vykorystovuvaty-chy-ye-sygnalom-dlya-svitu-zastosuvannya-himichnoyi-zbroyi-v-ukrayini/> [in Ukrainian].
2. Boiovyky zastosuvaly slozohynnyi haz proty viiskovykh u Donetskomu aeroportu – pres-tsentr ATO (2015). [ATO press center: Militants use tear gas against servicemen at Donetsk airport.] Radio Svoboda. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/26797864.html> [in Ukrainian].
3. Holovanova, V. (2020). Mizhnarodno-pravovi problemy kontroliu za likvidatsiieiu ta nerozpovsiudzhenniam zbroi masovoho znyshchennia [International legal issues of control over the elimination and non-proliferation of weapons of mass destruction] Retrieved from <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81837> [in Ukrainian].
4. Dvurechenska, O. (2020). Mekhanizm funktsionuvannia orhanizatsii iz zaborony khimichnoi zbroi. [The functioning of the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons] *Filosofia ta politolohiia v konteksti suchasnoi kultury*. №12(1), S. 179-188. Retrieved from <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1021> [in Ukrainian].
5. Dvurechenska, O. (2018). Normatyvno-pravove zabezpechennia khimichnoi bezpeky v Ukraini. [Regulatory and legal support for chemical safety in Ukraine.] *Epistemolohichni doslidzhennia v filosofii, sotsialnykh i politychnykh naukakh*. №1.1-2: S. 73-80. Retrieved from <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/930> [in Ukrainian].
6. Zahorodnia, A., Kychkyruk, O., & Kychkyruk, V. (2023). Ekolohichni naslidky zastosuvannia khimichnoi zbroi pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny ta otsinka khimichnoi obstanovky. [Environmental consequences of the use of chemical weapons during the Russian-Ukrainian war and assessment of the chemical situation] Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/38830/1/%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%90%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%2C%20%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%AC%D0%A9%D0%90%2C%2015.11.2023.pdf> [in Ukrainian].
7. Kobzar, Y. (2024). Putin bezkarno zastosovuie khimichnu zbroiu v Ukraini, i sytuatsiia mozhe pohirshytys, – analyt. [Putin is using chemical weapons in Ukraine with impunity, and the situation may worsen, analyst says.] Unian. Retrieved from <https://www.unian.ua/war/viyna-v-ukrajini-eksperti-poyasnili-chomu-rf-zastosovuye-himichnu-zbroiu-na-fronti-12630108.html> [in Ukrainian].
8. Konventsiia pro zaboronu rozrobky, vyrobnytstva, nakopychennia, zastosuvannia khimichnoi zbroi ta pro yii znyshchennia. [The Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction] N 187-XIV (187-14) vid 16.10.98. Verkhovna Rada Ukrainy. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_182#Text [in Ukrainian].
9. Kontrol nad ozbroienniamy ta nerozpovsiudzhenniam. (2020). [Arms control and non-proliferation of weapons of mass destruction] Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy. URL: <https://mfa.gov.ua/pitannya-mizhnarodnoyi-bezpeki/kontrol-nad-ozbroienniamy-ta-nerozpovsiudzhenniam-zmz> [in Ukrainian].
10. Ozturk, I. (2024). SSHA rozpovily, yaku khimichnu zbroiu Rosiia zastosovuie v Ukraini. Hlavkom. [The U.S. tells what chemical weapons Russia is using in Ukraine] URL: <https://glavcom.ua/world/world-politics/ssha-rozpovili-jaku-khimichnu-zbroiu-rosiia-zastosovuje-v-ukrajini-998814.html> [in Ukrainian].
11. OZKhZ ne maie pidtverdzen zastosuvanniu khimzbroi na viini v Ukraini, ale «sytuatsiia zalyshaietsia tryvozhnoi». (2024) [OPCW has no evidence of chemical weapons use in the war in Ukraine, but “the situation

remains alarming”] Radio Svoboda. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ozhz-himzbroya-viina-ukraina/32936708.html> [in Ukrainian].

12. Rosiia zastosovuie proty ZSU khimichnu zbroiu: reaktsiia svitu «maie buty nabahato bilshoiu» (2024). [Russia uses chemical weapons against the Armed Forces of Ukraine: the world’s reaction “should be much greater”] Radio Svoboda. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/rosiya-zastosovuye-proty-zsu-khimichnu-zbroyu-reaktsiya-svitu/32931541.html> [in Ukrainian].

13. Riabykh, V.(2023). Shcho stoit za pohrozamy rosii pro biolohichnu zbroiu? [What is behind Russia’s threats of biological weapons?] Ukrinform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3428520-hto-hoce-ta-moze-zastosuvati-biologicnu-zbrou-v-ukraini.html> [in Ukrainian].

14. Samoilenko, Y., & Holovanova, V. (2019). Poniattia ta vydy zbroi masovoho znyschennia u mizhnarodnomu pravi. [The Concept and Types of Weapons of Mass Destruction in International Law]. *Zhurnal skhidnoievropeiskoho prava*. № 70. S. 175–183. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/jousepr_2019_70_22.pdf [in Ukrainian].

15. Svyrdliuk, Y. (2024). SShA zvinuvatly RF u vykorystanni zaboronenoj khimichnoj zbroi v Ukraini. [US accuses Russia of using banned chemical weapons in Ukraine]. *Suspilne novyny*. Retrieved from <https://suspilne.media/736749-ssa-zvinuvatili-rf-u-vikorystanni-zaboronenoj-himichnoj-zbroi-v-ukraini/> [in Ukrainian].

16. Sokyrynska, O., Kovalchuk, I. (2021). Analiz problem mizhnarodnoho prava shchodo kontroliu za vykorystanniam biolohichnoj ta khimichnoj zbroi: istoryko-pravovy aspekt. [Analysis of the Problems of International Law on the Control of the Use of Biological and Chemical Weapons: Historical and Legal Aspect] *Almanakh mizhnarodnoho prava*. Vyp. 25. S. 104–111. Retrieved from <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/6332> [in Ukrainian].

17. Tserkovniak, L. (2023). Neobkhidnist stvorennia efektyvnoi natsionalnoi systemy biobezpeky ta biozakhystu v umovakh povnomasshtabnoji viiskovoi ahresii. [The need to create an effective national system of biosafety and biosecurity in the context of full-scale military aggression]. *European dimensions of the sustainable development*. Retrieved from <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/69c87400-da7d-4071-a22e-1be130edc05c/content#page=19> [in Ukrainian].

18. Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons (OPCW). Official website. Retrieved from <https://www.opcw.org/>

19. World Health Organization (WHO). Official website. Retrieved from <https://www.who.int/>

Oksana Lypchuk, Ivanna Lomaka. The problem of the use of biological and chemical weapons during the Russian aggression as a threat to the national security of Ukraine

The article examines the problem of the use of biological and chemical weapons during the Russian aggression against Ukraine, which poses a direct threat to national security. The current state of international legal regulation on the prohibition of the use of biological and chemical weapons, as well as the existence of violations of these norms by the Russian Federation during the war, are analyzed. The authors examined in detail the cases of fixed use of prohibited substances and drew attention to the current challenges faced by Ukraine, in particular the risk of escalation of chemical and biological attacks. The measures taken by the international community, including the role of the Organization for the Prohibition of Chemical Weapons, were studied, and the need to strengthen sanctions and preventive measures was emphasized. Recommendations for further strengthening the national security of Ukraine in the face of further threats of use of weapons of mass destruction by the aggressor are outlined.

Key words: *Russian-Ukrainian war, Russian aggression, war, weapons of mass destruction, biological weapons, chemical weapons, international law.*

Відомості про авторів:

Оксана Липчук – доцент кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
Іванна Ломака – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.